

ห้องสมุดสีเขียว :

ต้นแบบการจัดการพลังงานอย่างยั่งยืน

กวีศักดิ์ แก้วบุรี

บรรณารักษ์ชำนาญการ

สำนักหอสมุดและศูนย์สารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนับวันจะส่งผลกระทบต่อพลังงานมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น ภัยแล้ง ไฟป่า อุทกภัย โลกร้อน ทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อยๆ หดไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลผลิตของพืชอาหาร ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงชีวิตของประชากรนับล้านทั่วโลก สาเหตุของปัญหาเหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของมนุษย์เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยการออกมาตรการต่างๆ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การกำหนดนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560 - 2579 เพื่อเป็นกรอบทิศทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ การจัดทำโครงการ “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดภัยสิ่งแวดล้อม” โดยมีมาตรการลด และคัดแยกขยะมูลฝอยในหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐส่งเสริม สนับสนุน การจัดการขยะมูลฝอยในหน่วยงานอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เป็นต้น นับว่าเป็นความท้าทายที่สำคัญอันดับต้นๆ ของห้องสมุดที่ต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อยุคภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้นห้องสมุดในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้และให้บริการสารสนเทศ จึงต้องมีการจัดการพลังงานและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ และสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมไปสู่สังคมแห่งความรู้และการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ จึงเป็นที่มาของ ห้องสมุดสีเขียว (Green Library) เพื่อให้ห้องสมุดมีแนวทางปฏิบัติและได้มาตรฐานเดียวกัน สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงได้ร่วมกับ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หน่วยงานวิชาการด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม และเครือข่ายห้องสมุดสีเขียว จึงได้จัดทำมาตรฐานห้องสมุดสีเขียว รวมทั้งข้อกำหนดมาตรฐานห้องสมุดสีเขียวรวมถึงแนวปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานห้องสมุดสีเขียว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินและเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ

การจัดให้มีพื้นที่สีเขียวในห้องสมุด

สรุปข้อกำหนดและแนวปฏิบัติตามมาตรฐานห้องสมุดสีเขียว

หมวดที่ 1 ทั่วไป

เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและยุทธศาสตร์ โดยมีแนวทางปฏิบัติตามข้อกำหนดดังนี้ ห้องสมุดมีการกำหนด

นโยบายด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการบริหารงานห้องสมุด รวมทั้งกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและยุทธศาสตร์ตามมาตรฐานห้องสมุดสีเขียว และมีการประกาศให้ทราบทั่วกัน เช่น นโยบายห้องสมุดสีเขียวของสำนักหอสมุดและศูนย์สารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สท.) กรมวิทยาศาสตร์บริการ มีดังนี้ “สท. เป็นห้องสมุดสีเขียวที่มุ่งมั่นสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล เพื่อสร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่ผู้ใช้บริการ” ประกาศ ณ วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2561 เป็นต้น

หมวดที่ 2 โครงสร้างพื้นฐานทางด้านกายภาพและเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

อาคารห้องสมุดสีเขียวควรมีโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ ที่เอื้อต่อการลดการใช้พลังงานและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในการให้บริการและการบริหารจัดการห้องสมุด มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการพลังงาน การจัดการขยะ การลดปริมาณก๊าซเรือนกระจก รวมทั้งการจัดการภูมิทัศน์และการเพิ่มพื้นที่สีเขียวโดยรอบอาคาร โดยมีแนวทางปฏิบัติตามข้อกำหนดดังนี้ กรณีเป็นอาคารเก่าต้องมีแผนงานและมาตรฐานในการปรับปรุงโครงสร้างสถาปัตยกรรมหรือวัสดุประกอบอาคารให้เอื้อต่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

การจัดกิจกรรม 5 ส

ตัวอย่างการดำเนินงานตามข้อกำหนด เช่น การสำรวจระบบไฟฟ้า น้ำประปา ลิฟต์ และระบบป้องกันอัคคีภัย ให้มีสภาพสมบูรณ์พร้อมใช้งานและจัดทำบันทึกการตรวจสอบทุกเดือน กำหนดแผนงานการปรับปรุงระบบไฟฟ้าแสงสว่าง

ที่ประหยัดพลังงานตามนโยบายและมาตรการอนุรักษ์พลังงาน สนับสนุนให้มีการจัดซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีฉลากประหยัดไฟฟ้าเบอร์ 5 หลอดไฟฟ้า LED ปลุกต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวภายในอาคาร ส่งเสริมการปลูกต้นไม้ระเบียงอาคาร เป็นต้น

หมวดที่ 3 การจัดการทรัพยากรและพลังงาน

ห้องสมุดสีเขียวจะต้องกำหนดมาตรการในการใช้ทรัพยากรและการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีการรณรงค์และสร้างความตระหนักรู้ในการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ลดปริมาณของเสีย และหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกอาคารห้องสมุด โดยหมายรวมถึงการควบคุมหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาใช้พื้นที่ภายในห้องสมุด โดยมีแนวทางปฏิบัติตามข้อกำหนดที่สำคัญ เช่น แผนงานและดำเนินการตามมาตรการประหยัดไฟฟ้า น้ำและทรัพยากร การลดปริมาณของเสีย ข้อกำหนดและเงื่อนไขการว่าจ้างหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาใช้พื้นที่ภายในห้องสมุดให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม การสื่อสารและรณรงค์ให้ผู้รับบริการและบุคลากรห้องสมุด ประหยัดไฟฟ้า ประหยัดน้ำ และประหยัดทรัพยากร ตามแผนงานที่กำหนด แผนงานและดำเนินการบำรุงรักษาระบบต่างๆ ที่มีในห้องสมุดตามแผนอย่างต่อเนื่อง แผนงานและดำเนินการรวบรวมและบันทึกข้อมูลปริมาณการใช้ไฟฟ้า เชื้อเพลิง น้ำ กระดาษ และทรัพยากรอื่นๆ แผนงานและดำเนินการด้านการส่งเอกสาร และการเดินทาง แผนงานและดำเนินการประเมินปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เป็นต้น

หมวดที่ 4 การจัดการของเสียและมลพิษ

จัดการของเสียและมลพิษโดยการจำแนกประเด็นปัญหาด้านของเสียและมลพิษ กำหนดมาตรการการจัดการของเสียและมลพิษได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาคารห้องสมุด ตลอดจนบันทึก ติดตาม ตรวจสอบ เพื่อประเมินผล โดยมีแนวทางปฏิบัติตามข้อกำหนด เช่น

แผนงานและดำเนินการจัดการขยะ แผนงานและดำเนินการจัดการน้ำเสีย แผนงานและดำเนินการจัดการมลพิษทางอากาศ การดำเนินการกิจกรรม 5ส แผนงานและดำเนินการเตรียมความพร้อมและตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉิน เป็นต้น

หมวดที่ 5 การบริหารจัดการและการให้บริการห้องสมุด เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการด้านการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ การให้บริการ และการส่งเสริมการเรียนรู้ของกิจกรรมการให้บริการของห้องสมุดที่สนับสนุนการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

มีนโยบายการพัฒนาห้องสมุดสีเขียวมีการรายงานผลตามแผนไม่ต่ำกว่าปีละ 2 ครั้ง มีแผนงานและการจัดกิจกรรมให้บุคลากรห้องสมุด ผู้รับบริการ ผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมและมีส่วนในการแสดงความคิดเห็น มีแผนงานและดำเนินการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพลังงานและสิ่งแวดล้อมไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ของทรัพยากรสารสนเทศทั้งหมดหรือไม่น้อยกว่า 300 เรื่อง มีบริการสืบค้นสารสนเทศ การสอนการรู้สารสนเทศ และการส่งเสริมการใช้สารสนเทศ มีแผนงานและจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม ที่มีรูปแบบหลากหลายสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมสู่โรงเรียนในชุมชน นิทรรศการด้านสิ่งแวดล้อมและห้องสมุดสีเขียว นิทรรศการหมุนเวียนสารสนเทศด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม

หมวดที่ 6 บทบาทของบุคลากรห้องสมุดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีการกำหนดบทบาทของผู้บริหาร บุคลากรห้องสมุดและผู้เกี่ยวข้อง ในการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางปฏิบัติดังนี้ มีแผนงานพัฒนาห้องสมุดสีเขียว แผนงานและดำเนินการโดยผู้บริหาร รับฟังความเห็นจากบุคลากรและผู้รับบริการ ตลอดจนผู้บริหารระดับเหนือชั้น

ขึ้นไปรับทราบ ชี้แจงบทบาทด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม ให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มรับทราบ ได้แก่ บุคลากร ผู้รับบริการและผู้ประกอบการ มีแผนงานและดำเนินการแจ้งบุคลากรห้องสมุดจะต้องเข้าร่วมการอบรมที่หน่วยงานจัด หรือเข้าร่วมการประชุมสัมมนา หรือศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพลังงาน อีกทั้งมีแผนงานและดำเนินการขอความร่วมมือจากผู้ประกอบการที่ดำเนินการในอาคารห้องสมุด หรือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับกิจการห้องสมุด ดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายการอนุรักษ์พลังงาน และมีแผนงานและดำเนินการแจ้งให้ผู้รับบริการรับทราบนโยบายและขอความร่วมมือในการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

หมวดที่ 7 เครือข่ายและความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ห้องสมุดจะต้องมีความร่วมมือกับห้องสมุดอื่นๆ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการจัดการความรู้หรือมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในเรื่องการบริหารจัดการ และการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

หมวดที่ 8 การประเมินคุณภาพห้องสมุดสีเขียว กำหนดตัวชี้วัดการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม โดยการติดตาม ประเมินผลเป็นประจำทุกปี โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

การตรวจประเมินห้องสมุดสีเขียว

ผู้บริหารห้องสมุด ต้องกำหนดตัวชี้วัดการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม โดยติดตามประเมินผลเป็นประจำทุกปี อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง มีการประเมินด้านต่างๆ ได้แก่ ประสิทธิภาพการใช้พลังงานไฟฟ้าที่เหมาะสม ประสิทธิภาพการจัดการขยะ ประสิทธิภาพการจัดการน้ำเสีย ประสิทธิภาพการจัดการมลพิษทางอากาศ ประสิทธิภาพการจัดการก๊าซเรือนกระจก รวมถึงผลสัมฤทธิ์การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม

ห้องสมุด ดร.ตัว ลพานุกรม สำนักหอสมุดและศูนย์สารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กรมวิทยาศาสตร์บริการ เป็นห้องสมุดเฉพาะแห่งที่ 3 ของประเทศไทย ที่ผ่านเกณฑ์การตรวจประเมินและได้เป็น “ห้องสมุดสีเขียว”

จากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมทั้งจะเป็นต้นแบบในการเป็นหน่วยงานด้านอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมถึงการเป็นแหล่งคลังความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของประเทศ

ภาพเว็บไซต์ห้องสมุดสีเขียว

เอกสารอ้างอิง

กรมวิทยาศาสตร์บริการ. ผลการดำเนินงานห้องสมุดสีเขียวของสำนักหอสมุดและศูนย์สารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำปี 2561. [ออนไลน์].

[เข้าถึงวันที่ 17 มกราคม 2562]. เข้าถึงจาก: <http://lib1.dss.go.th/greenlib/index.php/th/home>

ณัฐรา เกิดมณี. ห้องสมุดสีเขียว. รังสิตสารสนเทศ. มกราคม-มิถุนายน 2558, 21(1), 7-24.

พรพรรณ บุญเลิศ. บทสัมภาษณ์ ดร.อารี ธิญกิจจานุกิจ “ห้องสมุดสีเขียว” ลัดร่อน จุดประกายเรียนรู้ “ดูแลโลก”. เดลินิวส์. 1 พฤษภาคม 2560, [ออนไลน์].

[เข้าถึงวันที่ 17 มกราคม 2562]. เข้าถึงจาก: <http://dailynews.co.th/article/571168>

รัตนวรรณ มั่งคั่ง. เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง ห้องสมุดสีเขียว วิธีการตรวจประเมิน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 3 พ.ย. 2559. [ออนไลน์].

[เข้าถึงวันที่ 17 มกราคม 2562]. เข้าถึงจาก: http://lib.ku.ac.th/kugreenlibrary/download/slide2_2559.pdf

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.

19 มิถุนายน 2561, [ออนไลน์]. [เข้าถึงวันที่ 17 มกราคม 2562]. เข้าถึงจาก: <http://www.onep.go.th/wp-content/uploads/env-policy-60-79new.pdf>

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. เกณฑ์การพัฒนาห้องสมุดสีเขียว ข้อกำหนด แนวทางปฏิบัติ และวิธีการตรวจประเมิน พ.ศ. 2559 [ออนไลน์].

[เข้าถึงวันที่ 17 มกราคม 2562]. เข้าถึงจาก: <http://lib.ku.ac.th/kugreenlibrary/download/criteriafinal.pdf>

_____. ประกาศสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่อง มาตรฐานห้องสมุดสีเขียว พ.ศ. 2558

[ออนไลน์]. [เข้าถึงวันที่ 17 มกราคม 2562]. เข้าถึงจาก: <http://lib.ku.ac.th/kugreenlibrary/download/20150430-greenlib-criteria-final.pdf>